

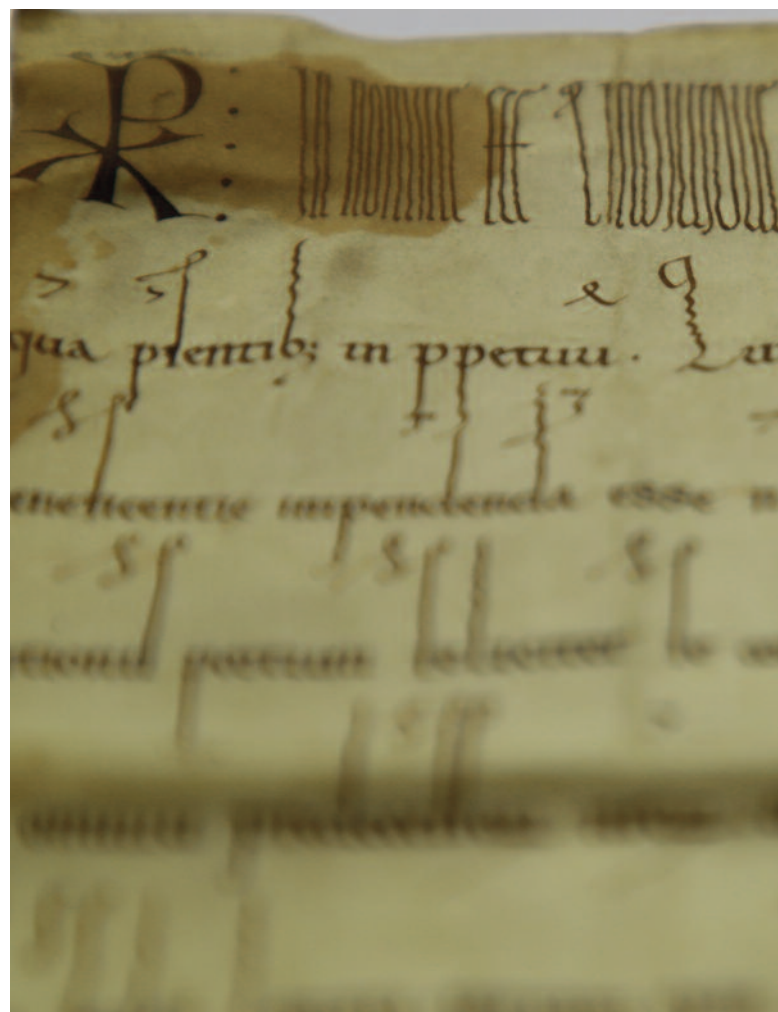

Beknopte geschiedenis van de abdij van Averbode

Ontstaan van de abdij

Het ontstaan van de abdij van Averbode kan vanuit de bewaarde oorkonden in 1134-1135 worden gesitueerd. Voordien stond er reeds een kapel op die plaats, die aan de benedictijnenabdij van Sint-Truiden toebehoorde. Algemeen wordt aangenomen dat Arnold II, graaf van Loon, het initiatief nam voor de nieuwe stichting. Hij stelde aan de religieuze gemeenschap gronden ter beschikking tussen Engsbergen en de weg naar Veerle en voegde er de kerk van Tessenderlo aan toe. Verder was bij de stichting uiteraard de abt van de abdij van Sint-Truiden betrokken, maar ook de buren Arnold, heer van Aarschot, en Arnold, heer van Diest, evenals Cuno van Repen. Bij de stichting lag de abdij binnen de invloedssfeer van de graaf van Loon, zij het aan de grens van het graafschap. Bij de uitbreiding van het domein naar het westen toe verleende de hertog van Lotharingen, de latere hertog van Brabant, zijn steun. Aldus kwam de abdij mettertijd volledig op de grens te liggen van het graafschap Loon en het hertogdom Brabant.

De nieuwe kloostergemeenschap verkreeg een pauselijke bekrachtiging in 1139. Hierin vermelden we dat de religieuzen leefden volgens de regel van de heilige Augustinus en de voorschriften van de kerk van Prémontré. Deze jonge religieuze beweging was pas in 1120 ontstaan onder de bezielende inspiratie van Norbert van Xanten

(† 1134), die zelf in 1126 aartsbisschop van Maagdenburg was geworden. Meestal wordt verondersteld dat de eerste premonstratenzers te Averbode uit de in 1124 gestichte Antwerpse Sint-Michielsabdij afkomstig waren. De nieuwe

gemeenschap was een dubbelklooster, met andere woorden ze bestond uit kanunniken, conversen of lekenbroeders en zusters. Kort voordien waren in de streek nog meerdere premonstratenzer stichtingen ontstaan, onder andere deze van 't Park nabij Leuven (1129) en Tongerlo (circa 1133).

Verdere ontwikkeling

De jonge abdij te Averbode was aanvankelijk een zeer arme gemeenschap. De eerste grondschening was beperkt en behalve de kerk en tienden van Tessenderlo waren er geen verdere inkomsten. Het is de grote verdienste van de eerste abt Andreas († 1166) en zijn opvolgers dat zij door het verwerven van bijkomende gronden een landbouwdomein konden creëren dat de abdij leefbaar maakte. Op dit domein ontstonden uithoven, bestaande uit hoevegebouwen met een kapel en verder akkers, weiden, bossen en in de Kempen ook heide. De uithoven werden uitgebaat onder de leiding van een magister en een groep conversen, bijgestaan door lekenpersoneel. Sommige waren tot zestig kilometer van de abdij verwijderd. In de dertiende eeuw stopte de massale rekrutering van lekenbroeders en in de veertiende eeuw zien we ook de magistraten op de uithoven verdwijnen. Van dat ogenblik af werden de uithoven aan boeren in pacht gegeven. Deze pachthoeven zouden de abdij steeds een aanzienlijk deel van haar inkomsten bezorgen. In de zeventiende eeuw was het ganse abdijbezit circa 5500 hectare groot. Een recente studie toont aan dat dit grondbezit een evolutie kende in de omvang – het kwam geleidelijk tot stand en bleef aangroeien, ondanks de beperkingen van overheidswege – en in de exploitatievorm: hoeven werden gesplitst, maar ook opgeheven, waarbij de gronden verhuurd werden. Het abdijsdomein was zeker geen onveranderlijk geheel gedurende eeuwen. Van meet af aan hoorden er ook molens bij.

In 1194 werd de abdiijkerk ingewijd door Walter, bisschop van Rouen. Daar deze kerk in 1226 nog steeds niet was voltooid, wordt vermoed dat in 1194 slechts het koor en het transept beschikbaar waren. Begin dertiende eeuw

werd het klooster te Averbode definitief ontdebeld. De zusters verhuisden naar Keizerbos nabij Roermond (NL). De abt bleef de vader-abt van deze gemeenschap, ter plaatse werd een proost aangesteld. De banden tussen Averbode en Keizerbos zouden mettertijd losser worden. In 1288 werden de patronaatsrechten en de tienden van vijf kerken in de omgeving van het zusterklooster eraan overgedragen. Dit norbertinessenklooster bleef bestaan tot in 1796.

Vooraf in de dertiende en ook nog begin veertiende eeuw verkreeg de abdij het patronaatsrecht en de tienden van meer dan dertig kerken. Dit betekende dat de abt een kandidaat ter benoeming voor de functie van pastoor mocht voordragen. Bovendien had de premonstratenzerorde in haar geheel in 1188 het privilege verkregen om hiervoor eigen religieuzen uit te kiezen. De bedoeling was dat er telkens een gemeenschap van drie of vier kanunniken kwam, waarvan er een de pastoor zou zijn. Van dat ogenblik af groeide het parochiepastoraat uit tot een van de belangrijkste pastorale activiteiten van de premonstratenzerorde. De kleine gemeenschappen in de parochies kwamen er echter niet, zodat reeds vlug de alleen wonende norbertijn, pastoor van een abdijsparochie, een algemeen aanvaarde levensvorm werd. Zo ook in Averbode. 27 parochies werden gedurende vele eeuwen door leden van de abdijsgemeenschap bediend.

Op deze manier heeft de abdij van Averbode zich gedurende de eerste eeuwen van haar bestaan

Norbertus ontvangt de regel van Sint-Augustinus (detail) – Collectie Abdij Averbode

ontwikkeld tot een centrum van religieuze, pastorale en economische uitstraling. In de abdij traden de nieuwe leden binnen en ontvingen er de noodzakelijke religieuze en theologische vorming. Hier werd ook het koorbed trouw onderhouden. Vanuit de abdij werden de religieuzen als pastoor of onderpastoor naar de parochies gezonden, waar ze het grootste deel van hun actieve loopbaan doorbrachten. De abdij was ook het centrum van waaruit het ganse landbouwdomein werd beheerd. Ze diende niet alleen in te staan voor de eigen kloostergebouwen, maar ook voor de pastorieën in de parochies en voor de hoevegebouwen en molens die haar toebehoorden. Bovendien bezat ze nog een beperkt aantal stadshoven of refugiehuizen in enkele steden. Talrijke pastorieën, maar ook enkele hoeven, molens en stadshoven bleven tot vandaag bewaard en getuigen van de abdijscultuur in de voorbije eeuwen.

De abdij in de late Middeleeuwen

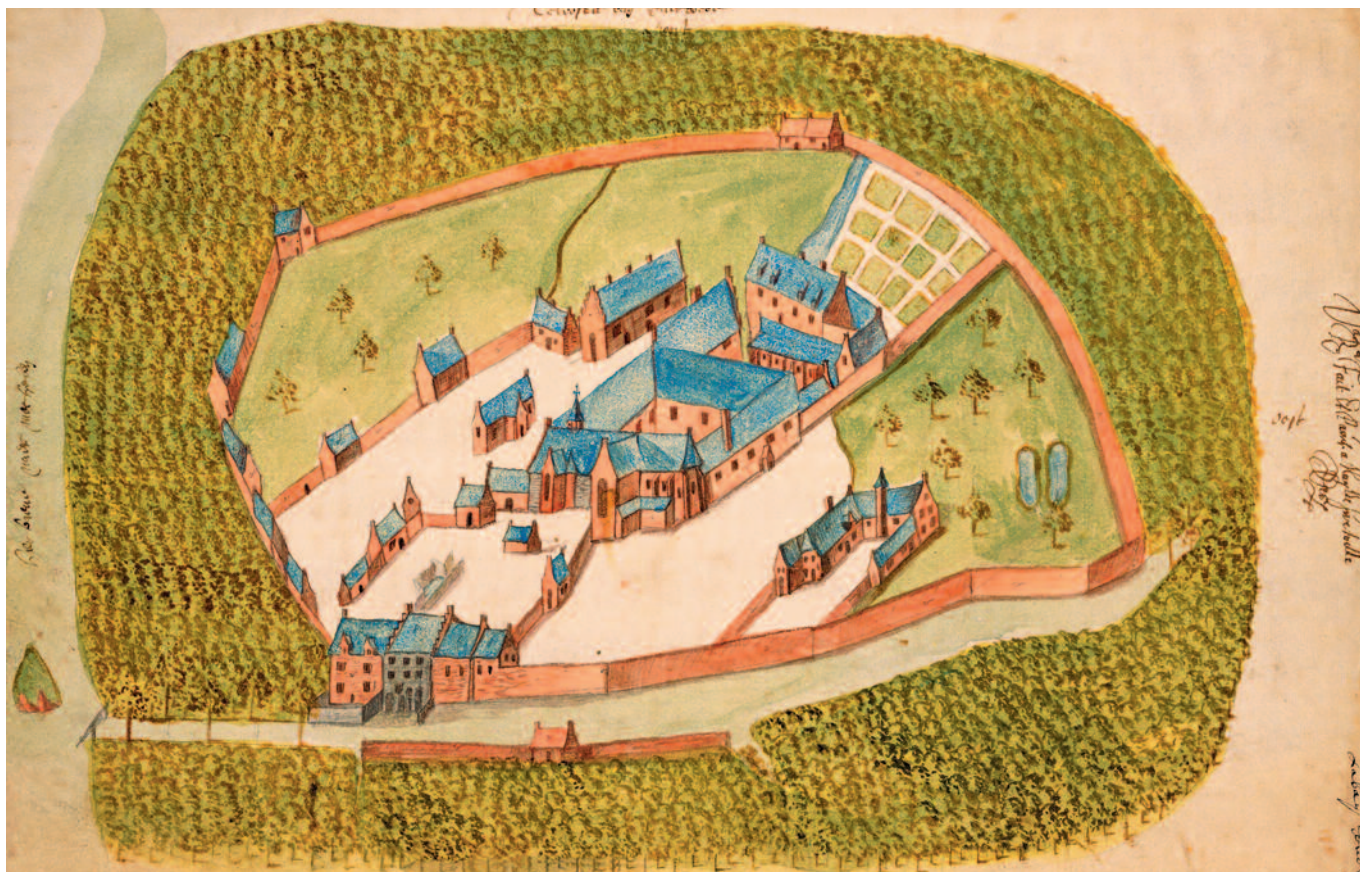
In 1332/34 woedde een oorlog in de streek, waarbij de Loonse graaf – als leenman van de bisschop van Luik – en de Brabantse hertog Jan III elkaar bestreden. In het graafschap Loon leed de

abdij zeer veel schade van de troepen van de hertog. De abdij zelf bleef gespaard.

In 1368 werd Arnold van Tuldel († 1394) tot abt gekozen, hij was de zoon van de pachter van een abdijshoeve nabij Hilvarenbeek (NL). Zijn abbatiaat was een voorbeeld van administratieve nauwgezetheid. In 1370 liet de abt een register opmaken van alle bezittingen en inkomsten van de abdij. In 1380 werd het groot cartularium beëindigd waarin alle tot dan toe nuttige oorkonden per plaats waarop ze betrekking hadden chronologisch werden gerangschikt. Vooraan liet de abt zijn 'testament' opnemen: praktische raadgevingen voor zijn opvolger op geestelijk maar vooral op materieel gebied. Abt Arnold van Tuldel liet ook het oudste nog bestaande gebouw van de abdij optrekken, het poortgebouw.

Vanaf het midden van de veertiende eeuw kwamen de Brabantse prelaten als groep in nauw contact met de hertog, onder andere in hun pogingen om te ontkomen aan soms zware belastingen. Hier ligt het begin van hun deelname aan een college dat zou uitgroeien tot de Staten van Brabant. Ook de abt van Averbode was hierbij betrokken.

Uitzicht van de abdijsgebouwen omstreeks 1596-1597 – Leuven, Arenbergarchief, nr. 2413, fol. 46 r°

Retabel van Averbode, Jacob van Cothem, ca 1514, MAS

In 1408 en 1410 waren er onlusten te Luik tussen opstandelingen, gesteund door de hertog van Brabant, en de elect prins-bisschop. Omdat de abt van Averbode aan de zijde van de hertog stond, werd hij door aanhangers van de bisschop gevangengenomen en moest worden losgekocht.

Abt Daniël Laecman (1423-1441) werd onbekwaamheid op financieel gebied verweten, wat in 1431 leidde tot zijn tijdelijke schorsing als bestuurder van de abdijgoederen. Nadien werd hij in ere hersteld.

In 1441 werd Jan Baudewijns, norbertijn van de abdij van Sint-Nicolaas te Veurne, door de paus tot abt van Averbode benoemd. Hij was een vertrouweling van hertog Filips de Goede. In 1454 verkreeg hij voor zichzelf en voor zijn opvolgers het voorrecht om mijter en staf te dragen.

Omstreeks 1475 hief hertog Karel de Stoute voor de eerste maal een algemene amortisatiebelasting met terugwerking over zestig jaar op alle goederen die in dode hand waren gebracht. De troepen van Maximiliaan van Oostenrijk richtten in 1489 grote vernielingen aan in de streek, waarbij onder andere de kerken van Veerle, Wezemaal en Rotselaar afbrandden. In de nacht van 24 oktober 1499 sloeg de bliksem op de kerkto-

ren van de abdij. Hierbij brandde de kerk volledig uit, evenals een deel van het abdijgebouw en de schatkamer van de sacristie.

De woelige zestiende eeuw

De zestiende eeuw begon met het lange abbatiaat van Gerard vander Schaeft (1501-1532). Deze abt herstelde de kerk en liet meerdere kostbare kunstwerken vervaardigen, onder andere een prachtig koordoksaal (1504), een sacramentstoren door Mattheus Keldermans (1505) en een retabel (1511), bekostigd door een lekenbroeder-imker. Toch was dit geen rustige tijd, want viermaal diende de gemeenschap omwille van plunderende troepen een toevlucht te zoeken in het refugehuis te Diest. Onder abt Mattheus 's Volders (1546-1565) kende de abdij een verdere bloeiperiode. Deze liet prachtige koor-kappen en kazuifels met dalmatiek en tuniek in borduurwerk uitvoeren te Lier. Meerdere van deze gewaden blijven nog steeds te Averbode bewaard. Van abt 's Volders zijn verder nog een pax en een prachtig borstkrans bekend, die echter niet meer in het bezit zijn van de abdij.

In de abdij van 't Park te Leuven werd in februari 1572 een Nationaal Kapittel bijeengeroepen om

Eerste bladzijde uit het altaarmissaal van abt G. vander Scaeft, met zijn wapenschild

in de abdijen een kloosterhervorming door te voeren in de geest van het Concilie van Trente. De abt van Averbode paste de genomen beslissingen daarna daadwerkelijk toe in zijn gemeenschap.

Intussen woedde de oorlog in de Nederlanden volop. Arnold van Leefdael werd door de abdijsamenleving in 1574 als abt voorgesteld. De aarzelende koning Filips II kon echter niet besluiten tot de benoeming, mede omdat nabije familieleden van de kandidaat tot de partij van Willem van Oranje behoorden. Van Leefdael verbleef voornamelijk in Oostham in het prinsbisdom, waar hij sedert 1554 pastoor was. In 1577 werd hij prelaat benoemd door de opstandige Staten Generaal. Hij stierf in 1584, onverzoend met de Spaanse koning, de abtszegening had hij nooit ontvangen. In 1579 overleden dertien medebroeders, voornamelijk aan de pest. Bij de dood van Arnold van Leefdael telde de abdijsamenleving nog slechts 28 religieuzen, terwijl het normale aantal in die tijd meer dan veertig was.

In 1578 had de abdijsamenleving, na een overval door rondtrekkende soldaten, Averbode moeten verlaten. Ze hergroepeerde zich in het refugiehuis te Sint-Truiden, later te Diest.

Heropbloei in de 17de en de 18de eeuw

Pas in 1604 kon abt M. Valentijns (1591-1635) met het convent terugkeren naar de opnieuw bewoonbaar gemaakte abdijsamenleving. Door het herstel van

de molens en de hoeven slaagde de abt erin het abdijsamenleving opnieuw te laten opbrengen. Tegelijk begon hij aan een hervorming van de kloosterdiscipline en kon hij door talrijke inkledingingen het aantal kloosterlingen opnieuw doen toenemen tot bijna zestig. Omstreeks 1670 zou het getal van tachtig worden bereikt. Het toezicht vanuit de abdijsamenleving op de pastoors in de parochies werd verscherpt, vanaf 1601 eiste de abt van hen een belofte van gehoorzaamheid. Ook in het zusterklooster te Keizerbos voerde abt Valentijns een hervorming door. Als bewerker van de materiële en de geestelijke heropleving van de abdijsamenleving, hebben latere generaties hem de 'tweede stichter' genoemd.

In 1636 begon te Kortenbos, in de parochie Kozen nabij Sint-Truiden, de verering van Onze-Lieve-Vrouw. Vanaf 1644 resideerde een norbertijn als rector ter plaatse. De door de abdijsamenleving van Averbode aldaar gebouwde kapel was voltooid in 1648. Te Averbode bouwde abt Servatius Vaes in 1664-1672 een volledig nieuwe abdijsamenleving. In opdracht van dezelfde abt bracht landmeter Cornelis Lowis het hele abdijsamenleving in kaart.

Genadebeeld van Kortenbos

Tijdens de achttiende eeuw werden de kloostergebouwen haast volledig vernieuwd: achtereenvolgens de reftervleugel met de persoonlijke kamers, het prelaatskwartier, het kwartier van de kamerling, de sacristievleugel, de ziekenafdeling en een nieuwe bibliotheek. Ten slotte werd het kerkinterieur opnieuw grondig gewijzigd. De abdij bloeide.

Toch was ook dit een tijd vol spanningen en conflicten. De lasten van de tiendheffers in de dorpen namen toe. In 1753 belastte een nieuw edict de niet-geamortiseerde gronden. In 1758 werden tijdens de Zevenjarige Oorlog de Zuidelijke Nederlanden geplunderd door Hannoverse troepen. Tweede provisor T. Salé werd als gijzelaar meegenomen en kwam pas vrij na meer dan twee maanden. Onder de regering van keizer Jozef II werden de bemoeiingen van de overheid in de abdijen en kloosters zeer groot. Naar het nieuwe seminarie-generaal te Leuven wilde de abt slechts twee fraters zenden, beiden uit Brabant afkomstig. Dezen weigerden echter, wat de abdij bij de regering in een slecht daglicht plaatste. Nog andere moeilijkheden volgden. Einde 1789 brak de Brabantse Omwenteling uit, waarbij de abdij

de opstandelingen ondersteunde, hun leger hielp bewapenen en er zes aalmoezeniers voor ter beschikking stelde. Het valt op dat de traditionele geschiedschrijving een grote nadruk legt op de ontzaglijke lasten welke de Oostenrijkse regering de abdijen oplegde, terwijl ze tegelijk een aanzienlijke inkomstenstijging realiseerden.

Opheffing van de abdij en verspreiding van de gemeenschap

In 1792 werd het land bezet door de Fransen, het jaar erna kwamen de Oostenrijkers terug, om in 1794 definitief te worden verdreven. De voortdurende troepenbewegingen berokkenden de abdij veel schade. Op 1 oktober 1795 werden de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk ingelijfd, op 1 september 1796 gebeurde de opheffing van vrijwel alle kloosters en abdijen. 14 februari 1797 volgde de uitdrijving te Averbode, waarbij de religieuzen de door de overheid voorgestelde pensioenregeling weigerden. De abt had zich reeds in 1794 met enkele medebroeders teruggetrokken. Uiteindelijk vluchtte hij over de Rijn. De belangrijkste delen van bibliotheek, archief en huisraad waren in veiligheid gebracht. Drie reli-

De abdijgebouwen na de opheffing, schilderij door K. vander Eycken (ca. 1815) – Collectie Abdij Averbode

gieuzen mochten in het provisorienhuis blijven wonen om de kerk te bedienen die, op vraag van de plaatselijke bevolking, als parochiekerk werd opengehouden. In 1798 werden ook zij uitgedreven omdat zij de verplichte eed aan de Republiek weigerden af te leggen. Op het ogenblik van de uitdrijving telde de abdij 88 geprofeste religieuzen. Hiervan woonden er 31 in de abdij, waaronder 4 nog niet gewijde fraters, 53 waren pastoor, onderpastoor of hulppriester in een parochie of in Kortembos en 4 anderen waren als priester werkzaam in een zusterklooster. De 4 novicen keerden naar hun familie terug.

Voor de opheffing waren reeds vele goederen van de abdij verkocht om de door de Franse bezetter opgelegde lasten te kunnen betalen of omdat men hoopte ze van trouwe tussenpersonen later te kunnen terugkopen. Na de opheffing volgde een openbare verkoop van de resterende bezittingen. De abdij zelf werd in vier kavels verkocht aan vier burgers die het klooster afbraken om met de opbrengst van de verkoop van bouwmaterialen de aankoopssom te recupereren. In 1802 kon medebroeder Ignatius Carleer (1765-1845) de abdij terugkopen. Enkele leden van de gemeenschap zijn daarop naar de abdij teruggekeerd. Ze bewoonden het huis van de kamerling dat intact was gebleven, dit is de huidige prelatuur. In 1803 werd de parochie Averbode officieel opgericht, waardoor het behoud van de abdijskerk verzekerd werd. Een medebroeder werd pastoor.

Op dat ogenblik was voor de meeste confraters de moeilijkste periode achter de rug. Ten tijde van de priestervervolging (1798-1799) hadden er enkelen gevangengezeten, één was naar het Franse eiland Oléron verbannen en een andere werd in 1800 door rovers vermoord in de Pannehoeve te Deurne. Na het Concordaat met de Heilige Stoel in 1801 werd de positie van de Kerk opnieuw leefbaar, al was de opheffing van alle afgeschafte abdijen en kloosters officieel bevestigd. Tegelijk waren ook alle patronaatsrechten definitief vervallen.

Toch bleef abt G. Thiels verder benoemingen doen voor de Averbodse parochies, zij het dat hij nu veel meer afhankelijk was geworden van de goedkeuring door de bisschop. In 1803 vaardigde kardinaal Caprara, legaat van de Heilige Stoel te Parijs, een decreet uit waardoor alle

voormalige religieuzen voortaan onderworpen waren aan de ordinarius van het bisdom waarin ze verbleven.

Het Congres van Wenen in 1814-1815 had geen aandacht voor het smeekschrift van meer dan tien voormalige Belgische abdijsgemeenschappen om te worden heropgericht en in de oude toestand hersteld. De overlevingskansen van de gemeenschap van Averbode met een steeds kleiner wordend aantal oude kloosterlingen namen nu snel af. Na de dood van de abt in 1822 werden drie regenten aangeduid om de abdijsgoederen te beheren. Vanaf 1826 begon men de hoop op een mogelijke heropleving op te geven. Econoom I. Carleer verkocht allerlei materialen en kunstvoorwerpen.

In 1818 was in de pastorieën te Opitter en Venlo de abdijsbibliotheek en een gedeelte van het archief door de overheid in beslag genomen. Bij koninklijk besluit werd in 1821 de bibliotheek afgestaan aan de Universiteit van Luik. De in beslag genomen archiefstukken kwamen in het Algemeen Rijksarchief in Brussel terecht.

Het herstel na 1830: een moeizaam herbegin

Na de voor de norbertijnen totaal onverwachte Belgische onafhankelijkheid hield de uitverkoop van de abdij op. Vanaf 1832 begon men ernstig te denken aan het herstel. In juni 1834 werd door de paus Franciscus Corselis (1769-1853), vicaris-generaal van het bisdom Brugge, aangesteld tot apostolisch visitator voor de leden van de exempte kloosterorden in België. Pas nu konden echte onderhandelingen worden gevoerd. Om de abdij opnieuw op te richten stelde Mgr. Corselis als voorwaarde dat er zes kloosterlingen zouden wonen. Twee waren er reeds, de pastoor van Testelt telde mee en drie anderen boden zich aan om terug te keren. Averbode kon en mocht worden hersticht. Onder de twaalf overlevende leden, tussen 86 en 61 jaar oud, moest nu een overste worden gekozen. Het werd een superior, geen abt. Norbertus Dierckx (1764-1843) werd verkozen. Deze kreeg van de bisschop de toestemming zijn parochie Rotselaar te verlaten en keerde naar de abdij terug. Intussen waren reeds vier nieuwe kandidaten ingetreden, waaronder twee seculiere priesters. Ze werden op 14 de-

Koorgebed na de heroprichting, schilderij van J.V. Génisson (ca. 1840)

cember 1834 ingekleed. Het regelmatige kloosterleven met koorgebed herbegon, novicen en superior bewoonden opnieuw de abdij. 14 december 1834 wordt dan ook aanzien als de datum van de heroprichting. Er bleven echter nog grote materiële problemen en de abdijsfinanciën waren verre van schitterend.

Het noviciaat te Averbode werd door Mgr. Corselis erkend. Tevens gaf hij de toestemming aan Tongerlo om novicen naar Averbode te sturen, ook voor Grimbergen en Postel werden kandidaten opgenomen. Op 2 februari 1836 volgde de officiële kerkelijke bevestiging van de heropgerichte abdij en het gemeenschappelijk noviciaat.

De gemeenschap groeide langzaam. In 1840 waren er 23 leden, waarvan nog 7 van voor de opheffing. De laatste onder hen stierf in 1849; in 1850 was men met 31. Vooral het peil van de filosofische en de theologische vorming zou nog lange tijd ondermaats blijven. Superior Dierckx stierf in 1843. Onder zijn leiding was de abdij opnieuw begonnen en bevolkt. Van de oude parochies konden er slechts drie zonder onderbreking behouden blijven, evenals de nieuwe parochie Averbode zelf; voor Kortembos – toen nog geen parochie – was een overeenkomst gesloten met een seculiere priester. Na Dierckx werd Sulpitius de Lespes (1773-1848) superior, hij was de jongste van de oude generatie.

De abdij mocht opnieuw bestaan krachtens artikel 20 van de Belgische Grondwet dat de vrijheid van vereniging toestond. Tegelijk maakte de Belgische wetgeving het voor verenigingen moeilijk om rechtspersoonlijkheid te verwerven, met andere woorden: voor de staat kon de abdij niet worden heropgericht, ze kon ook geen goederen verwerven. Dit leidde tot juridische spitstechnologie vanwege de kloosters, die regelmatig door de rechtspraak werd nietig verklaard. In 1838 richtten de dertien geprofeste leden van de abdij – zeven ouderen en zes jongeren – een associatie op, waarin ze al hun goederen inbrachten. De twee langstlevenden zouden alles in eigendom verwerven. De drie overlevende leden uit 1838 stichtten in 1857, samen met drie nieuwe aandeelhouders, de *Burgerlijke Maetschappij van Akkerbouw*, waarin alle onroerende goederen werden ingebracht. De bewaarde jaarrekeningen

hiervan vermelden haast uitsluitend landbouwactiviteiten.

In 1848 werd Frederik Mahieux (1810-1868) de nieuwe superior. Vanaf 1854 diende hij een langdurig proces te voeren tegen de familie van I. Carleer die beweerde erfgenaam van bijna gans de abdij te zijn. Hierbij werd de nietigheid van de genoemde verenigingen uit 1838 en 1857 gevorderd, omdat ze de dekmantel waren voor de als rechtspersoon niet toegestane abdij. Na 20 jaar werd het proces door de abdij gewonnen omdat het testament van I. Carleer als geldig werd erkend. Een soortgelijk proces over 11 hectare weiland te Testelt, vanaf 1863, werd verloren.

In 1868 verkoos de abdijsgemeenschap Leopold Nelo (1821-1887) tot superior. De pauselijke nuntius, de opvolger van Mgr. Corselis, vroeg de abtsezegening aan voor de superiors van de abdijen Averbode, Grimbergen, Park en Postel – de abdijen van Berne (NL) en Tongerlo hadden reeds een abt. De ceremonie vond plaats in de abdijkerk van Grimbergen op 18 augustus 1872.

Op dat ogenblik telde de abdij 43 leden, minder dan de helft van 1796. Hiervan verbleven er 19 in de abdij, waaronder 3 novicen en 2 fraters, 18 waren pastoor of onderpastoor in een parochie en 6 anderen verbleven in een andere functie buiten de abdij. De abdij was de Franse Revolutie te boven gekomen, zij het moeizaam. De rijkdom en de luister van weleer waren nog slechts een vage herinnering vergeleken met de nieuwe situatie.

Van groot belang was de oprichting in 1877 in de abdijkerk van Averbode van een broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van het Heilig Hart, verbonden met het Franse Issoudun. In 1885 werd deze tot aartsbroederschap verheven voor geheel België. In 1881 was een kleine drukpers aangeschaft, vanaf 1886 verscheen een eigen tijdschrift voor de aartsbroederschap. Deze druk- en uitgeversactiviteiten zouden vlug een grote ontwikkeling nemen. De eigenlijke pionier te Averbode van de broederschap was supprior Jan Schapmans († 1887).

Genadebeeld van Onze-Lieve-Vrouw van het Heilig Hart in de abdijkerk

Een periode van expansie: einde 19de eeuw tot aan de tweede Wereldoorlog

Na de dood van L. Nelo in 1887 werd de 28-jarige Gummarus Crets tot abt gekozen, hij was pas te Leuven gepromoveerd tot doctor in de Theologie. De Burgerlijke Maatschappij van Akkerbouw werd ontbonden en de abdij werd verkocht aan de familie de Merode: de abdij zelf (bijna 9 hectare) aan Jeanne gravin de Merode (1853-1944) en 37 hectare gronden aan haar vader Charles graaf de Merode († 1892).

Gedurende zijn lange abbatiaat heeft abt G. Crets de abdij verder opgebouwd. Daar hij steeds meer nieuwe novicen opnam, wat al snel tot een fenomenale groei van het ledenaantal leidde, dienden de gebouwen te worden uitgebreid en de gemeenschapsruimten vergroot. Vermelden we hier de inrichting van de bibliotheek (1889-1893, in het huidige gastenkwartier op de eerste verdieping), de nieuwe refter in stijl Lodewijk XV (1893-1894), de plaatsing van twee nieuwe altaren in de kerk, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van het Heilig Hart (1894) en aan het Heilig Hart van Jezus (1899), de restauratie van de voorgevel van de kerk met het herstel van het kruis erbovenop (1906) en de restauratie van de in-

gangspoort van de abdij (1909-1910) en van de pastorie. In 1930 werd de bouw aangevat, op de plaats van een achttiende-eeuws gebouw, van de zogenoemde 'vleugel 30'. In 1903 werd de eerste elektrische verlichting in de abdij aangelegd, in 1906 volgde de centrale verwarming. Om over de nodige financiële middelen te kunnen beschikken heeft abt Crets enkele kunstvoorwerpen moeten verkopen, voor de onkosten aan de kerk schonk de aartsbroederschap een bijdrage.

Onder het bestuur van abt Crets heeft de werking van de aartsbroederschap een geweldige expansie gekend. Zij resulteerde in de kroning van het Mariabeeld in 1910. De bijhorende tijdschriften *Bode van het Aartsbroederschap van Onze-Lieve-Vrouw van het Heilig Hart* en de Franstalige *Messenger* bereikten voor de Eerste Wereldoorlog een wekelijkse oplage van 100.000 exemplaren. Via een meer profaan bijvoegsel ontstonden hieruit *Averbode's Weekblad* en *La Semaine d'Averbode*. Gerlacus Franken (1869-1954) was vanaf 1898 de zeer actieve submoderator van de aartsbroederschap. Hij organiseerde eveneens in 1910 te Averbode het Eerste Nederlands Maria-Congres.

In 1894 vroeg paus Leo XIII aan de Belgische norbertijnen om priesters te zenden naar Brazilië.

Aldus vertrokken in 1896 Vincentius Van Tongel († 1920) en Raphaël Goris († 1917) naar Pirapora (staat São Paulo). Vanaf 1897 begonnen ze in deze parochie, tevens bedevaartplaats voor het beeld van de Goede Jezus, met een apostolische school, van 1905 tot 1949 kleinseminarie voor meerdere bisdommen. In 1901 werd een college begonnen in Jaguarão (staat Rio Grande do Sul), in 1915 werd dit opnieuw verlaten, om in Jaú (staat São Paulo) het gemeentelijk gymnasium over te nemen. In 1909 kwam daar nog bij het in het voormalige keizerlijk paleis gevestigde Sint-Vincentiuscollege (1890) van Petrópolis (staat Rio de Janeiro). In een tijd van een sterk groeiend ledenaantal zijn zeer vele priesters en lekenbroeders – speciaal voor de missie in Brazilië vanaf 1898 opnieuw toegelaten – naar Brazilië vertrokken. Vooral bij de vorming van Braziliaanse priesters werd zeer verdienstelijk werk verricht. Vanaf 1908 traden af en toe Braziliaanse kandidaten binnen in de abdij. In 1923 verkreeg Aldericus Lambrechts (1874-1936), na de dood van V. Van Tongel superior van de huizen van Averbode in Brazilië, de titel van abt van de verdwenen Antwerpse Sint-Michielsabdij. In 1930 bekwam Averbode een parochie in São Paulo, in 1936 werd er een residentie geopend.

Op vraag van de apostolische vicaris voor Denemarken en IJsland aan abt Crets om enkele priesters naar Jutland te zenden, vertrokken in 1903

Ludolf Brems (1870-1958) en Simon Eyckens (1873-1948). Dezen stichtten de parochie Vejle. L. Brems werd in 1922 zelf apostolisch vicaris voor Denemarken en titulair bisschop van Roskilde, hij nam ontslag in 1938. Behalve Vejle, dat steeds het centrum bleef van Averbodes aanwezigheid in Denemarken, werden nog enkele andere parochies aangenomen.

Gerlacus Franken vertrok in 1921 als prior naar Bois-Seigneur-Isaac, nabij Nijvel. Nadat de Franse medebroeders van de abdij van Mondaye, die sedert 1903 in Bois-Seigneur-Isaac verbleven, na de Eerste Wereldoorlog opnieuw naar Normandië konden vertrekken, werd er in 1922 een nieuwe zelfstandige priorij opgericht, bestaande uit de ter plaatse gebleven Belgische medebroeders en enkelen uit Averbode. In 1925 werd de priorij tot abdij verheven. Na het ontslag van abt Franken in 1942 kwamen er enkel nog administratoren.

In 1923 werd Laurentius Baeyens (1874-1950), voordien befaamd predikant en ijveraar van de aartsbroederschap, de eerste pastoor van de nieuw gestichte parochie van het Heilig Sacrament te Berchem-Groenenhoek. In 1929 werd in de ruime pastorie aldaar een residentie opgericht, een afhankelijk huis met Gonzaga Taeymans (1896-1963) als prior. Deze communiteit werd in 1931 opgeheven en gedeeltelijk ver-

Een groep norbertijnen van Averbode te Pirapora (Brazilië), 23 september 1923

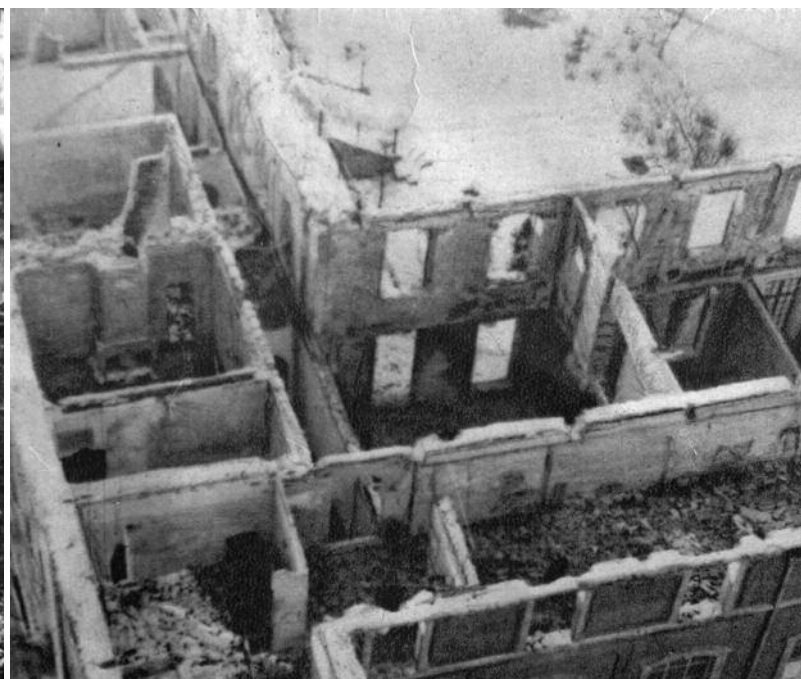
plaatst naar Brasschaat, waar ze de kern werd van de nieuwe gemeenschap die het Sint-Michielscollege stichtte en uitbouwde. G. Taeymans werd de eerste rector van het college en overste van de gemeenschap. Volgens de oorspronkelijke plannen zou deze nieuwe gemeenschap de voormalige Sint-Michielsabdij opnieuw tot leven brengen. Het college is veel groter geworden dan aanvankelijk gedacht, voor de abdij is het bij plannen gebleven.

Na de wet op de verenigingen zonder winstgevend doel in 1921, kon de abdij eindelijk rechtspersoonlijkheid verwerven. Alle bezittingen werden ondergebracht in de vzw Abdij der Nor-

bertijnen van Averbode, ook de kloosterdrukkerij. De abdij zelf werd teruggekocht van Jeanne gravin de Merode.

Vanaf 1920 werd Averbode het centrum van de Eucharistische Kruistocht, een beweging ontstaan vanuit de eucharistische werking van paus Pius X, met als doel de gelovigen te vormen tot een trouwe beleving van hun geloof en een waardig veelvuldig ontvangen van de eucharistie. De seculiere priester Edward Poppe (1890-1924) werd spoedig bij de beweging betrokken. Hij werd de geestelijke bezieler. Basilius Vanmaele (1890-1968) was vanuit de abdij de E.K.-leider, in 1946 voor België opgevolgd door K. van Pelt

Abdijgebouwen na de brand van 29 december 1942

Mgr. Gummarus Crets – portret in de pandgang

(1907-2001). Zonneland en Petits belges ontstonden in 1920 als de kindertijdschriften van de beweging. Hiernaast waren er meerdere kleine tijdschriften voor allerlei deelgroepen van oudere leden en kaders.

In het bestuur van de orde speelde abt G. Crets een vooraanstaande rol. In 1902 vond het generaal kapittel plaats te Averbode, evenals in 1922 toen het om een keuzekapittel ging. In dit laatste kapittel werd G. Crets, sedert 1912 mocht hij de titel van monseigneur dragen, tot abt-generaal gekozen. Hij vervulde deze functie tot in 1937.

Op het einde van zijn abbatiaat bedroeg het aantal leden van de canonie bijna het vijfvoudige van in 1887: 230. Prelaat Crets was erin geslaagd om deze geweldige aangroei van jonge mensen, die samenging met de algemene opbloei van het religieuze leven in de Belgische Kerk, op te vangen en te kanaliseren naar allerlei waardevolle nieuwe apostolaatwerken in binnen- en buitenland. Hij stierf in 1944.

De abdij na de tweede Wereldoorlog

In 1940 werd Emmanuel Gisquière (1892-1980) abt-coadjutor, in 1942 nam hij het volledige bestuur van de abdij over.

Op 29 december 1942 werd door een brand het ganse centrale abdijcomplex, op de kerk na, grondig vernield. Onmiddellijk startte de wederopbouw, onder de leiding van J. Dockx. De jonge fraters vonden samen met hun professoren tot in de zomer van 1943 een onderkomen in een leegstaand klooster te Gijzegem bij Aalst.

Het abbatiaat van E. Gisquière stond volledig in het teken van de heropbouw van de abdij. Omstreeks 1950 werd tevens een nieuwe boerderij opgetrokken nabij de Pikkelpoort. In een nieuw toegevoegde abdijvleugel werd een retraitehuis ingericht. Al deze bouwwerken gebeurden onder

de leiding van broeder Norbert Gerits (1896-1962), die dodelijk verongelukt bij de bouw van een papierschuur voor de drukkerij.

Het college te Brasschaat werd op 13 februari 1945 getroffen door een V1-bom, waarbij drie jonge priesters – waaronder een van Tongerlo – en een broeder gedood werden. Ook hier gebeurde de heropbouw onder de leiding van de nieuwe rector J. Dockx en broeder Norbert.

Na de Tweede Wereldoorlog verminderde de verdere groei van het ledenaantal van de canonie. Er volgde een periode met relatief weinig intredes, de vergrijzing begon, in de tweede helft van de jaren '50 waren er opnieuw meer kandidaten.

In 1957 was de abdij betrokken bij de oprichting van een afhankelijk huis van de Brabantse Circarie te Banneux en Tancrémont, onder de leiding van E. Rijkals van Bois-Seigneur-Isaac. De stichting van de gemeenschap mislukte, maar ze resulteerde wel in een blijvende aanwezigheid van Averbode te Tancrémont.

In 1957 hield de abdij van Bois-Seigneur-Isaac op te bestaan als zelfstandige canonie. Ze werd een afhankelijke priorij van Averbode, een groot deel van de medebroeders koos voor de overgang naar Averbode. In deze periode kende de abdij het hoogste ledenaantal. De priorij te Bois-Seigneur-Isaac wordt op 1 augustus 2010 overgedragen aan de *Ordre Libanais Maronite*, die er het kloosterleven verder zet. De medebroeders van Averbode keerden terug naar de abdij.

In 1959 werd vanuit Brasschaat het Sint-Michielscollege te Schoten opgericht, in 1962 werd dit een volledig zelfstandig college.

Supprior G. Laureys was in 1951 naar Brazilië gezonden om in Pirapora het kloosterleven in te voeren. In 1953 werd in Piracicaba (staat São Paulo) de parochie van de heilige Judas Thaddeus gesticht, waarvoor naderhand een zeer grote kerk werd gebouwd. In 1963 werd in Salto (tussen Pirapora en Piracicaba) een groot terrein aangekocht om een nieuwe abdij te bouwen, waarmee werd begonnen.

Op de drempel van een nieuwe tijd en een nieuw millennium

Nadat E. Gisquière einde 1966 ontslag had genomen, werd in 1967 Koenraad Stappers (1922-1999) tot abt gekozen. Hij was sedert 1948 werkzaam in Denemarken, de laatste twee jaar als overste van de gemeenschap aldaar. Op hem rustte de taak om de abdij aan te passen aan de vernieuwingen in Kerk en wereld van de laatste jaren, in het bijzonder na het Tweede Vaticaans Concilie. Abt Stappers organiseerde het economie van de abdij – waar voortaan enkele leken zouden werken – en benoemde G. Volkaerts (1914-1993) tot directeur van de uitgeverijen Goede Pers en Altiora, deze laatste zou uitgroeien tot een uitgeverij van jeugdliteratuur en religieuze boeken. De Eucharistische Kruistocht werd opgeheven en vervangen door de Werkgroep voor Levensverdieping (opgeheven in 1982). De bouwwerken voor de nieuwe abdij in Salto werden stilgelegd en het college in Jaú werd gesloten. Het Sint-Michielscollege te Brasschaat kreeg een raad van beheer, waarin enkel leken zitting hadden.

In de abdij zelf werd de aanpassing aan een soepeler levenswijze doorgevoerd, tot tevredenheid van de meeste medebroeders. In de liturgie werd de gregoriaanse zang gedeeltelijk gehandhaafd. Voor de opleiding werd in 1969 samen met de abdij van Postel en vanaf 1970 ook met Grimbergen de studieconcentratie Agripo opgericht.

In 1979 werden de Braziliaanse medebroeders en huizen opgenomen in de nieuwe zelfstandige canonie van Jaú, terwijl de meeste Belgische medebroeders in haar dienst verder bleven werken. Sinds 1984 is niet langer de abdij de inrichtende macht van het Sint-Michielscollege te Brasschaat, maar wel de vzw Katholiek Vlaams Onderwijs (K.V.O.), die reeds inrichtende macht was voor de Sint-Lutgardisscholen; de prelaat en een tweede medebroeder zetelen in de beheerraad van deze vzw.

De zorgbehoevende confraters wonen in twee gangen van de abdij die het 'Begijnhof' genoemd worden.

In 1989 werd het Sint-Michielscollege te Schoten overgedragen aan de inrichtende macht vzw K.V.O., in het Sint-Michielscollege te Brasschaat kwam er in 1993 voor het eerst een leek als algemeen directeur. In uitgeverij Goede Pers trad in 1992 een beheerscomité in functie met de opdrachten van een raad van bestuur. Tegelijk kreeg ook hier voor het eerst een leek de functie van directeur. In 1993 werd een nieuw gebouw voor de uitgeverijen opgericht, ontworpen door de Antwerpse architect B. Van Reeth. Begin 1994 nam de nieuwe nv Uitgeverij Altiora Averbode de uitgeversactiviteiten over van nv Altiora, dat voortaan alleen drukkerij zou zijn. Intussen had de abdij einde 1993 een meerderheidsparticipatie in nv Lascaux verworven, om hiermee als uitgever de weg van de multimedia te verkennen. In 1996 verkocht de abdij drukkerij nv Altiora. Hiermee kwam er een einde aan een tijdperk van meer dan honderd jaar abdiydrukkerij.

In de abdij werd de te klein geworden abdijsbibliotheek in 1994 uitgebreid met een groot ondergronds boekenmagazijn. Daarna volgden de volledige renovatie van de verouderde 'vleugel 30' en de aanleg van een waterzuiveringsstation met planten. Hierna begonnen de werken aan de binnenrestauratie van de abdiijkerk, waarvan de

AVERBODE

ABDIJ • ABBAYE

AVERBODE

buitenrestauratie reeds gebeurde vanaf de jaren '60. Deze binnenrestauratie wordt in 2001 afgesloten met de wijding van het altaar van de nieuwe liturgische ruimte.

Na het plotse overlijden van abt Ulrik Geniets op 13 november 2005 wordt op 8 februari 2006 Jos Wouters door de gemeenschap gekozen tot 52ste prelaat van Averbode.

Nieuwe economische activiteiten

Vanaf het voorjaar van 2014 brengt de abdij bier, brood en kaas op de markt. Later volgen andere producten als peperkoek, ambachtelijk ijs, mosterd... Op 1 mei 2016 opent het belevingscentrum "Het Moment". Het herbergt een kaasrijperij, een winkel, een bakkerij en een abdijscafé met micro-brouwerij.

Op 8 februari 2018 kiest de abdijsgemeenschap Marc Fierens als 53ste prelaat van de abdijsgemeenschap. Het Generaal Kapittel van de Orde kiest op 24 juli van datzelfde jaar Jos Wouters, emeritus-abt van Averbode, tot Abt-Generaal.

